

Julkaisuvapaa: 23.9.2026

Apuvälinepalvelujen lainsäädännön mukainen toteutuminen vaatii ministeriöltä vahvempaa ohjausta

Kehitysvammaisten Tukiliitto, Invalidiliitto ja Suomen CP-liitto vaativat sosiaali- ja terveysministeriöltä konkreettisia jatkotoimia lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinepalveluissa havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Ministeriön julkaisema opas Apuvälinepalveluiden laatusuositus: Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2026 vahvistaa oikeat periaatteet, mutta niiden toteutuminen on varmistettava valtakunnallisella hyvinvointialueiden ohjauksella, seurannalla ja tarvittaessa valvontaviranomaisten valvontatoimilla.

Ministeriön vastaus vahvistaa oikean lähtökohdan

Järjestöt toimittivat sosiaali- ja terveysministeriölle 31.8.2026 kirjelmän, jossa ne kuvasivat apuvälineiden saatavuuteen, yksilölliseen tarvearviointiin, huoltoon ja palvelujen oikea-aikaisuuteen liittyviä vakavia ja toistuvia ongelmia. Järjestöt pyysivät ministeriötä huomioimaan havainnot valtakunnallisessa ohjauksessa sekä mahdollisten lisäohjeiden ja linjausten valmistelussa.

Ministeriö viittaa 10.9.2026 antamassaan vastauksessa 4.9.2026 julkaistuun Apuvälinepalveluiden laatusuositukseen: Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2026: Opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille. Ministeriö korostaa vastauksessaan yksilöllistä tarvearviointia ja toteaa, että valtakunnallinen opas ja hyvinvointialueiden omat ohjeet voivat vain täydentää lakia ja asetusta. Niillä ei voida rajoittaa oikeuksia, jotka on turvattu terveydenhuoltolaissa tai lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksesta annetussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa, eikä estää näiden oikeuksien toteutumista. Järjestöt pitävät näitä linjauksia tärkeinä.

Ministeriön vastauksessaan esiin nostama valtakunnallinen opas apuvälineiden luovutusperusteista käsittelee apuvälinepalvelujen prosessia, eri apuvälineiden luovutusperusteita sekä apuvälineiden huoltoa ja korjausta. Opas ei kuitenkaan anna riittävän täsmällistä valtakunnallista ohjausta siitä, miten terveydenhuoltolain hoitoon pääsyä koskevia määräaikoja ja palvelujen oikea-aikaisuuden vaatimusta sovelletaan apuvälinepalveluissa. Oppaasta ei myöskään ilmene riittävän konkreettisesti, miten hyvinvointialueiden tulee järjestää apuvälineiden huolto, korjaus, kuljetus ja tarvittaessa korvaava apuväline siten, etteivät alueellisesti vaihtelevat käytännöt johda kohtuuttomiin viiveisiin, turvallisuusriskeihin tai apuvälineen käyttäjän toimintakyvyn ja osallisuuden vaarantumiseen.

Ministeriön vastaus ei kerro, millä konkreettisilla toimilla järjestöjen kuvaamat toistuvat ongelmat korjataan, miten oppaan vaikutuksia seurataan tai millä aikataululla tilanteeseen

reagoidaan, jos lainvastaiset käytännöt jatkuvat. Vastauksessa viitataan Lupa- ja valvontaviraston yleiseen valvontatehtävään, mutta siinä ei kuvata, miten kirjelmässä esitetyt havainnot saatetaan valvontaviranomaisen tietoon tai otetaan huomioon ministeriön toteuttamassa hyvinvointialueiden ohjauksessa.

Järjestöjen havainnot osoittavat toimeenpanovajeen

Järjestöille tulevat yhteydenotot ja Invalidiliiton vuonna 2024 toteuttama apuvälinekysely osoittavat, ettei kyse ole vain ohjeiden sisällöstä vaan niiden toimeenpanosta. Vuonna 2025 allekirjoittaneissa järjestöissä kirjattiin yli 400 apuvälinepalveluihin liittyvää yhteydenottoa. Invalidiliiton kyselyyn vastanneista 51 prosenttia arvioi, ettei apuvälinepalvelu ollut toteutunut kohtuullisena pidettävässä ajassa. Vastaajista 27 prosenttia oli joutunut jäämään kotiinsa apuvälineen rikkoutumisen tai huollon saatavuusongelmien vuoksi, ja 23 prosenttia arvioi huollon viivästyksen aiheuttaneen turvallisuusriskejä.

Yhteydenotoissa toistuvat muun muassa seuraavat ongelmat:

- Terveystenhuolto siirtää asumisyksiköille vastuuta yksilöllisten apuvälineiden hankinnasta.
- Apuvälineratkaisuissa sovelletaan kategorisia luovutusrajauksia ilman riittävää yksilöllistä arviointia.
- Apuvälineiden luovutus, muutostyöt ja huolto viivästyvät kohtuuttomasti.
- Aiemmin luovutettuja, käytössä olevia apuvälineitä pyydetään palauttamaan, vaikka henkilön tarve ei ole olennaisesti muuttunut.
- Kohtuullisten mukautusten tarvetta ei tunnisteta esimerkiksi suurten apuvälineiden huoltoon kuljettamisessa.

Apuvälinepalvelujen lainmukainen toteutuminen ei saa riippua siitä, pystyykö yksittäinen ihminen pyytämään uudelleen käsittelyä, tekemään muistutuksen tai kantelun taikka viemään asian hallinto-oikeuteen. Oikeuksien on toteuduttava jo palvelua järjestettäessä ja apuvälineratkaisua tehtäessä.

Ministeriöltä tarvitaan konkreettinen jatkosuunnitelma

Järjestöt vaativat, että sosiaali- ja terveysministeriö ryhtyy seuraaviin toimiin:

- 1. Vahvempi valtakunnallinen ohjaus.** Ministeriö vahvistaa uuden apuvälineiden luovutusperusteet -oppaan toimeenpanoa hyvinvointialueille annettavalla valtakunnallisella ohjauksella. Ohjauksessa on korostettava, että apuvälineratkaisujen tulee perustua yksilölliseen, käyttäjälähtöiseen ja oikea-aikaiseen arviointiin, sekä varmistettava, etteivät hyvinvointialueiden omat ohjeet tai luovutusrajaukset rajoita laissa tai asetuksessa turvattuja oikeuksia tai estä yksilölliseen tarpeeseen perustuvaa arviointia.
- 2. Yhdenvertaisuusvelvoitteet osaksi toimeenpanoa.** Ministeriö sisällyttää hyvinvointialueiden ohjaukseen selkeästi yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaisen velvollisuuden arvioida ja toteuttaa yksittäisessä tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset myös apuvälinepalveluissa. Lain edellyttämän kohtuullisen mukautuksen epääminen on yhdenvertaisuuslain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua syrjintää.

3. Valtakunnallinen seuranta. Ministeriö sisällyttää apuvälinepalvelujen toteutumisen hyvinvointialueiden säännölliseen valtakunnalliseen seurantaan, tilannekuvaan, vuosittaiseen selvitykseen ja alueiden kanssa käytäviin ohjausneuvotteluihin. Lisäksi ministeriö käynnistää apuvälinepalveluja koskevan määräaikaisen tehostetun seurannan vuosille 2024–2028. Seurannassa kootaan tiedot hyvinvointialueille tehdyistä apuvälinepalveluja koskevista muistutuksista sekä vuosina 2024–2025 aluehallintovirastoille ja Valviralle ja vuodesta 2026 alkaen Lupa- ja valvontavirastolle saapuneista kanteluista. Muistutuksista ja kanteluista tarkastellaan niiden määrän lisäksi keskeisiä aiheita, alueellisia eroja, käsittelyn lopputuloksia ja niiden perusteella toteutettuja korjaavia toimenpiteitä. Seurannalle on määriteltävä vastuut ja aikataulu. Sen tuloksista ja niiden perusteella tehtävistä toimenpiteistä on raportoitava julkisesti.

4. Havaittuihin epäkohtiin puuttuminen. Ministeriö varmistaa, että tehostetussa seurannassa sekä järjestöjen, apuvälineiden käyttäjien ja muiden toimijoiden yhteydenotoissa esiin tulevat järjestelmätason ongelmat otetaan huomioon hyvinvointialueiden valtakunnallisessa ohjauksessa. Ministeriö saattaa valvontatarpeen arviointiin mahdollisesti aihetta antavat havainnot Lupa- ja valvontaviraston tietoon viraston itsenäistä arviointia varten. Lupa- ja valvontaviraston valvonnassa tekemät havainnot on puolestaan hyödynnettävä ministeriön valtakunnallisessa ohjauksessa ja apuvälinepalvelujen kehittämisessä.

5. Apuvälineiden käyttäjät mukaan seurantaan. Ministeriö ottaa vammaiset ihmiset ja heitä edustavat järjestöt mukaan uuden oppaan toimeenpanon ja vaikutusten seurantaan. Seurannassa on kerättävä ja hyödynnettävä apuvälineiden käyttäjien kokemustietoa, jotta voidaan arvioida, toteutuvatko oppaan periaatteet käytännössä.

Perusoikeudet ja ihmisoikeudet on turvattava käytännössä

Apuvälineitä koskevissa ratkaisuissa kansallista lainsäädäntöä on tulkittava ja sovellettava perus- ja ihmisoikeusmyönteisesti sopusoinnussa Suomen perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, erityisesti YK:n vammaissopimuksen, kanssa. Ratkaisujen on perustuttava henkilön yksilölliseen tarpeeseen, toimintakykyyn, elämäntilanteeseen ja elinympäristöön, ei kategorisiin rajauksiin tai alueellisesti vaihteleviin käytäntöihin.

Järjestöt ovat valmiita jatkamaan yhteistyötä ministeriön, Lupa- ja valvontaviraston ja hyvinvointialueiden kanssa sekä tuomaan vammaisten ihmisten kokemustietoa seurannan, valvonnan ja kehittämistyön tueksi. Yhteistyön rinnalle tarvitaan kuitenkin ministeriön johtama suunnitelma, jolla apuvälineiden luovutusperusteet -oppaan periaatteet viedään käytäntöön ja havaittuihin epäkohtiin puututaan. Apuväline ei ole etuoikeus, vaan monelle vammaiselle ihmiselle välttämätön edellytys perus- ja ihmisoikeuksien tosiasialliselle toteutumiselle.

Tiina Simons
toiminnanjohtaja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Janne Juvakka
toimitusjohtaja
Invalidiliitto ry

Juha Lappalainen
toiminnanjohtaja
Suomen CP-liitto ry

Lisätiedot ja haastattelupyynnot:

Tanja Salisma
juristi
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
tanja.salisma@tukiliitto.fi

Ranja Alava
juristi
Invalidiliitto ry
ranja.alava@invalidiliitto.fi

Virpi Peltomaa
järjestöpäällikkö
Suomen CP-liitto ry
virpi.peltomaa@cp-liitto.fi